

Itä-Suomen yliopiston sosiologian professori Juho Saari pohtii, miten kansalaisten onnellisuus tai tyytyväisyys elämään voitaisiin ottaa aiempaa selkeämmin huomioon yhteiskuntapolitiikan tavoitteenasettelussa. Raportti on tärkeä puheenvuoro teemaan, joka ansaitsee nykyistä enemmän pohdintaa.

Saari sortuu – monen muun yhteiskuntatieteilijän tavoin – melko suppean taloustieteellisen osaamisen pohjalta esittämään voimakasta kritiikkiä taloustieteellistä ajattelua ja tutkimusta kohtaan. Tämä on sääli, sillä juuri taloustieteellisen ajattelutavan ja tutkimustulosten parempi ymmärtäminen olisi antanut raportin onnellisuuspoliittisiin pohdintoihin selkeää tukea. Taloustieteilijät esittivät ensimmäisen kerran jo 1700-luvun lopulla, että talouspolitiikan keskeinen tavoite tulisi olla yhteiskunnan onnellisuuden maksimointi. Tämä pohjavire näkyy muun muassa siinä, miten yksilöiden käyttäytymistä talusteoriassa yleisesti ottaen mallitetaan.

Raportin johdanto-osa pohdii onnellisuuspolitiikkaa eri tieteenalojen näkökulmasta. Taloustieteen osalta Juho Saari esittää Kahnemaniin (2011) viitaten¹ johtopäätöksen, että taloustieteen perusoletukset ovat ristiriidassa ihmisten käyttäytymistä koskevien empiiristen havaintojen kanssa. Tätä johtopäätöstä on taloustieteellistä tutkimusta vähän laajemmin tuntevan vaikea hyväksyä. Useiden vuosikymmenien aikana saadut lukemattomat empiiriset tulokset yksilöiden taloudellisesta käyttäytymisestä antavat vahvaa tukea taloustieteessä tehdyille perinteisille oletuksille. Esimerkiksi

jos taloudellisilla kannustimilla ei olisi mitään vaikutusta yksilöiden käyttäytymiseen, tämä tulisi empiirisissä tutkimuksissa esille siten, ettei näitä vaikutuksia havaita lainkaan. Valtava määrä taloustieteellistä tutkimusta kuitenkin osoittaa, että kannustinvaikutukset ovat todellisia eivätkä tutkijoiden pelkkiä oletuksia.

Taloustieteen sisällä on käyty kriittistä keskustelua perinteisten lähestymistapojen ja oletusten rajoituksista ja tuotettu myös avauksia uudelleenlaisille käyttäytymisoletuksille. Tämä ei kuitenkaan tarkoita sitä, että nämä uudet oletukset veisivät pohjan perinteisiltä lähestymistavoilta. Taloustiede kehittyi ajassa ja sallii eri tilanteisiin sopivan talousyksiköiden käyttäytymisen laaja-alaisen mallittamisen. Tehtyjä hypoteeseja testataan jatkuvasti uusien aineistojen ja aiempaa parempien empiiristen analyysivälineistöjen avulla.

Saari tiivistää taloustieteellistä ajattelua seuraavasti: koska hyötyä ei voi suoraan mitata, raha on hyödyn paras saatavissa oleva likiarvo. Näin ei taloustieteen piirissä yleisesti ottaen ajatella. Koska ihmisten arvostuksia ja pyrkimystä onnelliseen elämään (hyötyä) ei voida suoraan mitata, arvostuksia havainnoidaan tehtyjen valintojen kautta. Taloustieteilijät ymmärtävät, että eri asiat voivat tehdä eri ihmiset onnelliseksi. Jotkut haluavat käyttää käytettävissä olevien tulojensa lisäyksen vapaa-aikaan, toiset taas haluavat lisätä kulutustaan. Taloustieteessä vapaa-aika on hyvinvoinnin oleellinen osatekijä. Yksilöiden käyttäytymisen mallittamisen lähtökohtana on pyrkimys onnelliseen elämään eikä rahan ahneus. Ehkä onnellisuuspolitiikkaa kehitettäessä tästä lähtökohdasta olisi hyötyä.

¹ Ks. Jukka Pirttilän kirjoittama Kahnemanin kirjan arvio tässä lehdessä.

Juho Saari:

Onnellisuuspolitiikka

Kohti sosiaalisesti kestäväää Suomea

Kalevi Sorsa Säätiön julkaisuja 1/2012, 132 s.

Reija Lilja
Tutkimusjohtaja
Palkansaajien tutkimuslaitos
reija.lilja@labour.fi

Hämmentäviä johtopäätöksiä

Onnellisuuspolitiikkansa tueksi Juho Saari esittää eri maita koskevista havainnoista laskemiaan korrelaatioita subjektiivisen onnellisuuden ja muiden mittareiden (kuten talouskasvun) välillä. Korrelaatiot kuvaavat kahden ilmiön välistä keskinäistä riippuvuutta. Ne eivät kuvaa muuttujien syy-seuraussuhteita. Saaren laskelmistaan saama tulos, että tuloerojen ja onnellisuuden välillä ei ole korrelaatiota, saa hänet väittämään, että tulojen tasa-arvo ei lisää koettua hyvinvointia. Näin suoraviivaista tulosta ei voida vetää kansainvälisessä aikakauskirjassa julkaistusta Alesinan, DiTellan ja MacCullochin (2004) tutkimuksesta. Päinvastoin kuin Saaren laskelmat se ei perustu kahden muuttujan välisiin korrelaatioihin, vaan tehdyissä analyyseissä on otettu huomioon ihmisten henkilökohtaisissa tuloissa ja taust ominaisuuksissa olevien erojen vaikutus tutkittavaan ilmiöön. Sen mukaan maissa, joissa on tuloerot ovat suuria, ihmisten raportoima subjektiivisen onnellisuuden taso on selvästi alempi kuin maissa, joissa tuloerot ovat vähäisempiä. Asioiden syy-seuraussuhteita ei tämäkään tutkimus pysty paljastamaan.

Saari päättelee, ettei ole itsestään selvää, että kaikki tulontasaus parantaisi koettua hyvinvointia: maksajan lisätuska voi olla yhtä suuri kuin etuuden saajan lisähyöty. Tämä päättely on ristiriidassa niin laajan empiirisen tutkimuksen kuin myös eriarvoisuustutkimuksen yleisesti hyväksytyyn lähtökohdan kanssa, joka perustuu kulutuksen vähenevään rajahyötyyn: Jos pienituloisen saa 100 euroa lisää käyttörahaa kulutukseen, hänen saamansa lisähyöty on suurempi kuin suurituloisen (jonka kulutustaso on lähtökohtaisesti pienituloista suurempi) saama lisähyöty vastaavasta summasta. Kääntäen tämä tarkoittaa siis sitä, että suurituloisen 100 euron menetyksestä aiheutuva hyvinvointitappio on pienempi kuin pienituloisen saama lisähyöty vastaavasta summasta.

Saaren mukaan lähtökohtaisesti kaikkein heikoimmassa asemassa olevien ryhmien hyvinvointia tukemalla saadaan suurempi hyvinvoinnin lisäys kuin tukemalla jo varsin hyvässä asemassa olevia ryhmiä. Hän myös toisaalta päättelee, että yhteiskuntapoliittisesti voi olla vaikuttavampaa tukea hyväosaisia ryhmiä, koska heidän kykynsä muuttaa annetut resurssit tyytyväisyydeksi elämään saattavat olla keskimääräistä paremmat. Se, miksi näin käy, jää lukijalle epäselväksi.

Kirjoittaja ottaa rohkeasti kantaa. Asia on hänelle selvästi tärkeä. Välillä tajuunvirta vie loogisemmasta tekstin etenemisestä voiton, mikä ilmenee eri tekstinpätkien tuottamina, osittain ristiriitaisina viesteinä. Raportti herättää ajatuksia ja puolustaa tässä suhteessa paikkaansa. Sen vaikuttavuutta olisi lisännyt analyyttisempi ote ja tarkemmat pohdinnat esitetyistä väitteistä. Onnellisuuspolitiikka olisi ansainnut hieman huolellisempaa paneutumista kirjoittajaltaan.

Raportin keskeinen viesti on, että hyvinvointivaltion ”ydinbisnes” on muuttamassa muotoaan: resurssien uudelleen jakamisesta ja tuottamisesta siirrytään koetun hyvinvoinnin uudelleen jakoon ja tuottamiseen. Saari peräänkuuluttaa lisää onnellisuuspolitiikkaa tukevaa tutkimustietoa. Tämä on tarpeen, sillä tämän raportin pohjalta lukijalle jää onnellisuuspolitiikan tavoitteista ja vaikutuksista hämmentynyt olo. ■

KIRJALLISUUS

Alesina, A. & DiTella, R. & MacCulloch, R. (2004), Inequality and happiness: Are Europeans and Americans Different?, *Journal of Public Economics*, 88, 2009–2042.
Kahneman, D. (2011), *Thinking, Fast and Slow*, London: Allen Lane.